

1945, 22. duben. Bratislava. — Programové zásady Demokratické strany, sloužící jako agitační prostředek při získávání masové politické základny mezi slovenským pracujícím lidem.

Č o chce Demokratická strana ?

Na základě dohody, uskutočnenej už v r. 1943 pracovníky podzemného odbojného hnutia proti nemeckým utlačovateľom, vznikla za slovenského povstania v Banskej Bystrici v septembri 1944.

Demokratická strana je politickou organizáciou všetkých vrstiev občianstva.¹ Stojí na základni jednotnej a nedeliteľnej Československej republiky s rovnoprávnym postavením národa slovenského a českého. Vnútorňa organizácia tejto republiky má byť taká, aby zabezpečovala spokojný vývin vecí oboch národov.

rýchlom zakročení proti týmto zradcovským zlosynom... Nekonáme v duchu nášho národného povstania, v duchu našej národnej a demokratickej revolúcie, keď odďalujeme potrestanie vojnových vinníkov, zlosynov a zapredancov akademickými úvahami o legalite a kontinuite. Tieto úvahy a debaty nevychádzajú z hlbokého ponímania povahy doby. Nazdávame sa, že návrhy, ktoré chcú prísne uplatniť právne normy pri potrestaní vinníkov, podnecujú zradcov v ich protinárodnej činnosti. Naproti tomu je to vôľa národa, že krvaví katani majú dostať svoj spravodlivý a zaslúžený trest. Ľud žiada, aby Slovenská národná rada urýchlene uzákonila osnovu o Národnom súde a o mimoriadných ľudových súdoch..." (K. Gottwald a V. Široký o našom odboji, Bratislava 1954, str. 159, 160.)

Ve stejném duchu vyzněly prvomájové projevy i v jiných slovenských městech. V Prešově hovořil V. Kopecký o poměru Čechů a Slováků, o významu Slovenské národní rady, o revolučním programu košické vlády, v Levoči K. Bacilek o úkolech daných Košickým vládním programem, o náboženské svobodě a snášenlivosti, v Bardějově šéfredaktor „Pravdy“ Šefránek o soužití s osobami ukrajinské národnosti. V Nitře se zúčastnilo manifestace 15 tisíc osob, v Trnavě také tolik, v Hlohovci 12 tisíc, v Seredi 10 tisíc (Podle „Pravdy“ z 3. a 4. května 1945).

První svobodný první máj na Slovensku manifestoval, že slovenský lid se hlásí k vládě Národní fronty i jejímu programu.

Stejně pečlivě jako manifestace bylo připraveno i prvomájové číslo ústředního orgánu KSS, košické „Pravdy“, jež vyšlo podstatně rozšířené a přineslo řadu programových článků z pera představitelů komunistické strany, jakož i vládních a veřejných činitelů. Byl zde uveřejněn rozkaz ministra národní obrany generála Svobody k 1. máji, dále článek V. Širokého „Živý obsah ľudovej demokracie“, V. Noska „Tí, čo trpeli a bojovali, majú súdiť“, K. Bacilka „Aký má byť komunista“, Zd. Nejedlého „Sovietský sväz a Slovanstvo“, K. Kreibicha „Taká je Červená armáda“, J. Ďuriše „Čo znamená vládný program pre slovenských roľníkov“ a jiné. Bratislavské vydání „Pravdy“ přineslo mj. programový článek G. Husáka „Na ceste k vítězství“ a úvodník Št. Baššovanského „1. máj a KSS“.

¹ Za povstání Demokratická strana neměla své organizace (srv. pozn. k dokumentu čís. 77). Teprve na osvobozeném území fakticky vzniká DS ze skromných začátků jako politická strana. Postupně jsou zakládány místní organizace a okresní orgány (teprve 18. 2. 1945 byla ustavena okresní organizace DS v Košicích), od 4. března 1945 začal v Košicích vycházet tiskový orgán „Demokrat“; na počátku dubna měla DS skoro ve všech osvobozených okresech své sekretariáty.

V politice Demokratické strany se projevovaly od počátku dvě tváře. Její zástupci a představitelé přebírali ve vedoucích státních orgánech, v národních výborech, v orgánech Národní fronty a po podepsání vládního programu i ve vládě závazky vůči revoluci, vůči nové lidové moci, mnozí však vyvíjeli maximální úsilí k tomu, aby revoluci přibrzdili a soustřeďovali se především na budování politických pozic a široké organizační a ideové politické základny, z níž by potom — v příhodný okamžik — zahájili útok na revoluční vymoženosti.

Situace v jednotlivých místech a okresech byla dosti různá; byla určována do velké míry tím, jak komunisté dokázali vést děličí čáru mezi skutečnými demokraty a poctivými lidmi a mezi kolaborantskými živly a maskovanými reakcionáři v organizacích DS a nakolik se jim podařilo správným uplatňováním politiky národní fronty zapojit celé organizace a orgány DS do pozitivní práce v národních výborech, při mobilizaci, rekonstrukci a při uskutečňování vládního programu vůbec a znemožnit opoziční činnost. Již na 1. košické konferenci KSS se hovořilo o reakčních elementech, seskupujících se kolem DS a o nutnosti nepřipustit návrat staré agrární strany a jejích politických metod. Podle úvodníku „Pravdy“ ze 6. 3. 1945 „na konferenci odznelo aj veľa ponôs na reakčné živly, ktoré sa tmolia okolo demokratickej strany, alebo dostaly sa do nej samej. Delegáti z mnohých okresov a miest poukazovali na to, že takéto živly obnovujú staré metódy čachrárskeho a nedemokratickeho politikárnenia a tlačia na túto cestu aj demokratickú stranu“.

Demokratické straně, její politice i praktické činnosti byla věnována velká pozornost na konferenci funk-

Je za republiku demokratickú, pokrokovú a sociálne spravodlivú, ktorá vo vzťahoch medzi národných bude sa opierať v prvom rade o bratský Sovietsky sväz, úzko spolupracovať s ostatnými slovanskými štátmi a udržiavať priateľské styky so západnými demokraciami.

Stojac na zásadách kresťanstva, je za slobodné vyznávanie náboženstva, za bratské spolužažvanie všetkých kresťanských vierovyznaní a za rešpektovanie ostatných cirkví. Odmieťa však akékoľvek miešanie sa cirkví do politického života.

Je za slobodu prejavu vôle občana, ak ním neohrozuje záujmy národa a štátu. Každý verný a demokraticky smýšľajúci občan má byť zbavený pocitu strachu z politického útlaku.

Je za súkromné vlastníctvo. V ňom vidí najlepšie predpoklady pre účinnú tvorbu hodnôt a pre zabezpečenie kultúrneho, sociálneho a hospodárskeho pokroku. Vlastníctvo bude však obmedzovať tak, ako to vyžadujú záujmy širokých vrstiev národa. Rozhodujúcim nemá byť prospech jednotlivca, ale dobro celého pracujúceho ľudu.

Uskutoční pozemkovú reformu čo najdôslednejšie. Pôda patrí do vlastníctva tých, ktorí ju obrábajú. Nepriatelia štátu a demokracie nesmú vlastníť pôdu na Slovensku. Bojovníci za našu národnú slobodu a demokraciu, alebo ich pozostalí, budú mať pri prídele pôdy prednosť. Oni sú hrdinami našej republiky. Rovnako chce uspokojiť nároky poľnohospodárskych robot-

cionárov KSS konané dne 8. dubna 1945. Již v úvodním referátu konstatoval politický tajemník KSS E. Friš: „Demokratická strana je v podstatě blok bývalé agrární a bývalé národní strany. Konfesionálně je převahou luteránská... V Demokratické straně jsou dvě tendence. Jedna chce úzkou spoluprací s komunisty, je upřímně orientována na Sovětský svaz a Slovanstvo a usiluje o určitou demokracii. Za druhé tu je staré křídlo agrárnické, kde převažují úzce stranická a často i třídní hlediska. Toto křídlo udává tón, ač nevyjadřuje smýšlení většiny členstva. Dále se tam uplatňují živly kompromisnické a kolaborantské. Úkol je, posílit čestné elementy a získat ke spoluprací vrstvy dosud neaktivní. Proti kompromisnickým živlům je třeba jít, ať jsou kdekoliv.“ [AÚD KSČ Praha, f. 68, inv. j. 13.] Na konferenci se hovořilo o postoji DS k pozemkové reformě (srv. pozn. čís. 5 k dokumentu čís. 210), o pokusech rehabilitovat politiku agrární strany před a po Mnichově (pozn. čís. 10 k dokumentu 210). Delegát z Michalovců uvedl: „... demokraté každého přijímají do strany. Na dědinách staví otázku tak, že buď komunisté nebo demokraté. Mý podáme bratrskou ruku a čestně to myslíme. Hlásáme vše pro frontu, kdežto demokraté znemožňují tu akci. V Markovcích dva členové demokratické strany agitovali proti narukování, že prý to nebylo podepsáno presidentem republiky. Rukují prý jen ti, kdo nemají ani kabát. A řekli, až přijde Beneš, KS existovat nebude. Schovali vozy a krávy, aby je nemuseli odevzdat armádě. Členům demokratické strany jde jen o kapsu. V obci M. (nepřesný zápis — pozn. editorů) 30 ozbrojených mužů demokratické strany přepadlo milici a vyhnali ji z obce. Členové milice jsou prý banda. Tajemník demokratů prohlásil, že bude bojovat do té doby, dokud jediný komunist zůstane v NV. Dokonce si dovolili strhnout sovětský praporek ze slavobrány, vztyčené na počest Beneše.“ [Tamtéž.]

O poměrech v DS hovořil na konferenci i G. Husák. Pravil mj.: „Demokratická strana soustřeďuje lidi, kteří měli nepřátelský poměr k domácímu režimu a Němcům. Postupně se však zmocnila vedení agrární strana. Teď dnes na sjezdu demokratické strany křičí do očí celému světu, že nemá důvodu, aby se hanbila za cokoli z minulosti. Je to jistý symptom... Sjezd demokratické strany ukázal, že je tu režim agrární skupiny vytvářena strana, která má sdružit reakční elementy do boja proti bolševismu. Není to divné, když je prošpikována lidmi kolaborantskými a korupčními... demokraté se vrhají na práci partijsní a ponecravají nám, abychom táhli celou mašinerii. My musíme zapřáhnout je do práce a nedovolit, aby z ní utíkali. Tato strana vůbec nikdy tak provokačně a agresivně nevystupovala jako dnes. Tím je důležitější, aby bylo pochopeno, že naši spolupráci s demokratickou stranou je třeba vykládat jako spolupráci s demokratickými elementy, [a spojovat ji] s nejostřejším bojem s reakčními elementy. Demokratická strana je organizačně ještě velmi slabá. Počítá na jistou neorganizovanou sílu reakce a čeká, jak jí všechny reakční proudy spadnou do klína a jak jí do klína spadne úspěch na základě našich chyb, protože u nás při systému dvou stran otázka zní: buď anebo.“ [Tamtéž.]

Vzpomenutý sjezd delegátů Demokratické strany se konal 4. dubna 1945 v Košicích a zúčastnili se ho delegáti z jednotlivých osvobozených okresů. Hlavní referát přednesl J. Ursíny, organizační zprávu generální tajemník strany dr. F. Hožža. [Zprávu o sjezdu přinesl „Demokrat“ 7. 4. 1945, obsáhlý článek M. Kvetka „K I. sjezdu Demokratickej strany“ byl otištěn v tomto tiskovém orgánu 4. 4. 1945.] Sjezd schválil dočasný organizační statut strany a zvolil nový nejvyšší orgán DS — předsednictvo. Předsedou strany byl zvolen J. Ursíny, místopředsedy J. Lettrich, skrývající se na dosud okupovaném území, J. Lichner, J. Styk, M. Polák, O. Takáč a O. Žoldoš.

Po sjezdu došlo k většímu rozvoji organizační práce Demokratické strany na východním Slovensku. V osvobozené Bratislavě započaly první kroky k organizaci DS až v druhé polovině dubna 1945. Ústřední orgán DS „Čas“ tu začal vycházet 19. dubna. Ustavující valné shromáždění místní organizace DS v Bratislavě se konalo teprve 27. května 1945.

níkov a nesebestačných roľníkov. Poľnohospodárstvu venuje zvýšenú starostlivosť, aby sa práca roľníka stala ľahšou a aby bola spoločensky tak ocenená, ako si to oprávnené zaslужuje. Roľník musí mať čas nielen na odpočinok, ale i na vzdelanie.

Postará sa o náhradu škôd, ktoré utrpel náš ľud vojnou a jej následkami. Zabezpečí slušné živobytie invalidom a pozostalým po padlých hrdinoch.

Priemyselné a bankové podnikanie chce položiť na nové základy. Znárodnením, kolektivi- záciou (združstevnením) všetkých výrobných a obchodných podnikov chce zabezpečiť spravidlivú účasť pracujúcich robotníkov a úradníkov na správe a na výsledku podnikania. Toto chce robiť tak, aby sa nevyklúčovali predpoklady pre vzrast priemyselnej výroby a tým i pre tvorenie nových zárobkových príležitostí populačného prírastku nášho národa. Tú istú starostlivosť venuje rozvoju živnostenského podnikania a jeho odbornému zdokonalovaniu.

Pomery verejného zamestnanectva chce upraviť tak, aby mu zabezpečilo spoločensky slušnú životnú úroveň a nenútily ho hľadať vedľajšie a nedovolené príjmy.

Bude šíriť osvetu a pokrok, všemožne podporovať vzdelanie a vlasteneckú výchovu mládeže. Každému, i nemajetnému, má byť umožnené vzdelanie primerané jeho vlohám.

Sociálnu starostlivosť chce vykonávať tak, aby nebolo nemocného, ktorý by nemal nárok na také lekárske ošetrovanie, aké jeho nemoc vyžaduje, aby nebolo starca, ktorý by po celoživotnej práci zomieral v biede. Každému pracujúcemu chce zabezpečiť v starobe takú rentu, aby ju nemusel považovať za almužnu a aby stačila na slušné živobytie. Chce sa všemožne starať o to, aby robotníctvo a úradníctvo popri spravodlivej odmene za prácu, malo dostatok príležitosti na vzdelávanie a na zotavenie. Bytovú kultúru týchto vrstiev bude dvíhať a všemožne podporovať.

Nechceme bohatých ani chudobných. Chceme vysoký priemer životnej úrovne širokých vrstiev nášho pospolitého ľudu. Prácu kladieme na prvé, na čestné miesto a chceme ju zabezpečiť každému členovi slovenskej národnej spoločnosti.

Slováci, Slovenky!

Kto súhlasíš s týmito zásadami, kto si želaš v budúcnosti slobodný a pokojný život, pokrok, rozkvet nášho hospodárstva a kultúry, silnú demokratickú, sociálne spravodlivú Československú republiku, vstúp do

Demokratickej strany.

LAMS Martin. Sbíрка letáků. Tisk.²

[223]

1945, 24. duben. Košice. — Souhrnná zpráva „Pravdy“ o ustavení orgánů lidové moci a o životě v osvobozené Bratislavě.

Slobodná Bratislava pracuje plným tempom

Nemci a Maďari prepustení zo štátnych služieb — Národné divadlo, kiná, miestny rozhlas a automatický telefon v činnosti — Vychádza bratislavské vydanie „Pravdy“.

Hneď po oslobodení Bratislavy ujal sa vedenia verejného života v Bratislave Národný výbor na čele s osvedčeným ilegálnym protifašistickým pracovníkom súdr. Štefanom B a š ť o v a n s k ý m. Prvou úlohou Národného výboru bola pomoc Červenej armáde, oprava komunikácií, poškodených Nemcami, a obnova rozrušeného hospodárskeho života. Príkladom je aj Ivánka

² Programové zásady byly otištěny též v tiskovém orgánu DS „Čas“ dne 22. 4. 1945 pod záhlavím „Za demokratickou, pokrokovou a sociálně spravodlivou republiku“ a s podtitulkem „Program Demokratickej strany“. Jsou typickým projevem agitace této strany, vypočítané na získání širokých mas členstva a stoupenců; želbohu, silně zdůrazňovaný sociálně reformní program zůstal jen prázdnu proklamací a sloužil jako agitační vějířka.